Het Asserbos, negen jaar later

Willem van Manen

In 1984 werd het Asserbos voor het laatst geïnventariseerd (Grotenhuis 1990). Stormachtige ontwikkelingen in de Drentse broedvogelbevolking sindsdien, zoals de toename van Appelvink, Boomklever en Glanskop wekten nieuwsgierigheid omtrent de huidige situatie.

Het Asserbos heeft weinig gemeen met doorsnee-Drents bos. Het onderscheidt zich doordat een deel op rijke, vochtige grond is aangeplant. Bovendien zijn enkele delen voor Drentse begrippen oud. In de noordoosthoek van het Asserbos staan eiken van circa 200 jaar oud, onlangs werd zelfs een uitschieter van 350 jaar gevonden (med. Johan Wessel). Oud loofhout op rijke grond (21 ha) vormt echter een klein deel van het totale bosoppervlak. De rest bestaat uit middeloud loofhout (1 ha), jong loofhout (9 ha), oude grove den (5 ha), middeloud naaldhout (22 ha) en jong naaldhout (18 ha). Bos beslaat daarmee 69 procent van de geïnventariseerde oppervlakte (110 ha). De overige 31 procent bestaat uit paden, een vochtig grasland, enkele parkachtige delen met verspreide boomgroei en bebouwing met tuinen. Een uitgebreide beschrijving is te vinden in Grotenhuis (1990), figuur 1 geeft een indruk van het landschap.

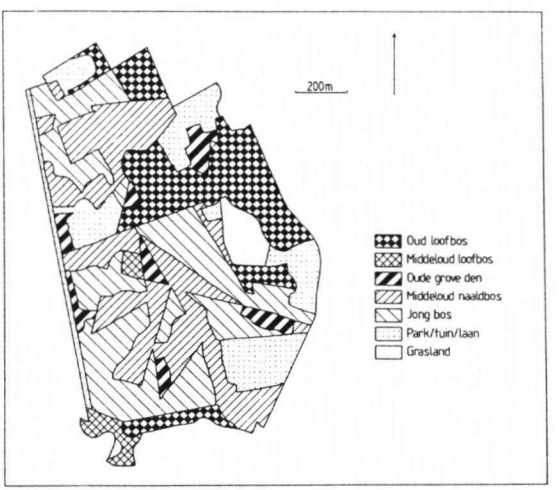

Figuur 1. Bos- en landschapstypen in het Asserbos (naar Grotenhuis 1990).
Habitats in the Asserbos. Legend from top to bottom: old broad-leaved, medium-old broad-leaved, old Scots pine, medium-old coniferous, young stands, park/garden/avenue, grassland.

Werkwijze

Als inventarisatiemethode werd een territoriumkartering uitgevoerd, zoals beschreven in Van Dijk (1993). Daarbij werd het Asserbos gebiedsdekkend doorkruist (soms lopend, meestal per fiets), waarbij waarnemingen op een 1:10.000-kaart werden ingetekend. Voor roofvogels en Boomklever werd van het karteren afgeweken en intensief naar nesten gezocht. In totaal werden op deze manier acht ochtendbezoeken en twee nachtbezoeken gebracht. Er werden 24 uur en 55 minuten gespendeerd aan veldwerk, resulterend in een bezoeksintensiteit van 13,6 minuten/ha. Data en bezoektijden staan vermeld in tabel 1.

De weersomstandigheden tijdens de bezoeken waren in het algemeen gunstig: weinig wind en zonnig. Alleen de temperatuur was nogal eens aan de lage kant.

Een selectie van soorten werd geïnventariseerd: volgens BSP-richtlijnen alle schaarse en zeldzame soorten (van Dijk 1993), alsmede enkele algemene soorten.

Tabel 1. Data en bezoektijden, broedvogelkartering Asserbos 1993
Frequency of mapping visits to the Asserbos in 1993

Datum	Begin	Eind	Datum	Begin	Eind
13 februari	20.00	20.30	14 april	7.45	9.45
13 maart	6.35	10.30	23 april	6.00	8.30
21 maart	9.30	12.00	09 mei	6.00	8.30
27 maart	10.45	13.15	22 mei	23.15	23.45
04 april	8.30	11.30	04 juni	4.30	6.45
09 april	7.00	8.45	05 juli	4.15	6.15

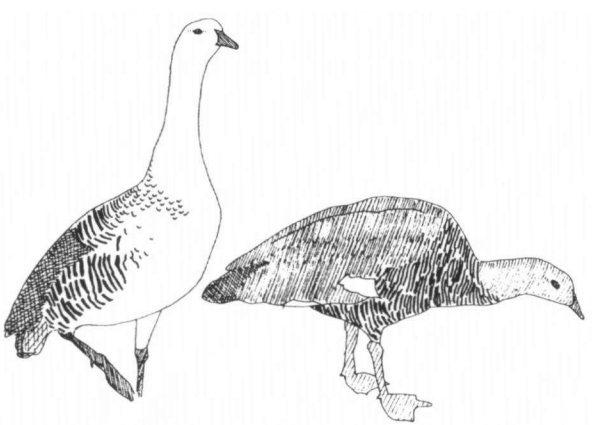

Resultaten

Tabel 2 geeft een overzicht van geïnventariseerde soorten en aantallen. De verspreiding van territoria is per soort weergegeven in bijlage 1. De aantallen in 1993 worden vergeleken met de situatie in 1984 (Grotenhuis 1990) in tabel 3. Bij enkele soorten wordt ingegaan op habitatkeuze en broedbiologie.

Tabel 2. Vergelijking van de situatie in 1984 met 1993, T= territoria en N= nesten
Number of territories in 1984 compared to number of territories (T) and nests (N) in 1993

Soort *Species*	1984	1993 T	1993 N
Blauwe Reiger *Ardea cinerea*	0	7	7
Sperwer *Accipiter nisus*	1	3	3
Torenvalk *Falco tinnunculus*	1	1	1
Boomvalk *F. subbuteo*	0	1	1
Tortelduif *Streptopelia turtur*	1	0	0
Koekoek *Cuculus canorus*	2	1	0
Ransuil *Asio otus*	+	2	2
Groene Specht *Picus viridis*	2	2	1
Zwarte Specht *Dryocopus martius*	1	0	0
Grote Bonte Specht *Dendrocopos major*	20	21	3
Kleine Bonte Specht *D. minor*	3	0	0
Zwarte Roodstaart *Phoenicurus ochruros*	1	0	0
Gekraagde Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*	15	7	0
Braamsluiper *Sylvia curruca*	3	0	0
Fluiter *Phylloscopus sibilatrix*	3	2	0
Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata*	61	2	0
Glanskop *Parus palustris*	14	4	0
Kuifmees *P. cristatus*	1	1	0
Boomklever *Sitta europaea*	5	19	9
Boomkruiper *Certhia brachydactyla*	58	40	0
Wielewaal *Oriolus oriolus*	3	2	0
Kruisbek *Loxia curvirostra*	3	0	0
Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*	5	7	0

Verdwenen soorten

Het verdwijnen van een aantal soorten is verklaarbaar. Zo was 1984 een goed kruisbekkenjaar, 1993 een mager jaar. Het ontbreken van de Braamsluiper in 1993 heeft wellicht te maken met het ouder worden van het bos dat op grote schaal werd aangeplant na de stormen van 1972-73.

Dat in het Asserbos in 1993 geen Kleine Bonte Spechten werden vastgesteld, is echter merkwaardig, vooral wanneer in aanmerking wordt genomen dat eind maart en begin april nogal wat bezoeken onder gunstige weersomstandigheden werden gebracht. Buiten het Asserbos werden in 1993 juist veel Kleine Bonte Spechten waargenomen (med. Matthijs Smaal, Henk-Jan Ottens en eigen gegevens). Wel moet worden opgemerkt dat het merendeel van deze waarnemingen betrekking heeft op territoria in beekbegeleidende bossen met els en berk en eikehakhoutbossen met berk en grove den.

Afgenomen soorten

De reden voor afname van de Gekraagde Roodstaart is onduidelijk. Landelijk zijn de aantallen stabiel (SOVON 1992).

De keldering van de Grauwe Vliegenvanger van 61 naar 2 territoria is vreemd. Ik zie menig lezer wenkbrauwfronsend denken: "die heeft hij vast gemist". Uiteraard kunnen wel één of enkele territoria zijn gemist, maar ik ben goed bekend met de soort. In mijn inventarisatiegebied ten oosten van Assen houden Grauwe Vliegenvangers vooral territorium in licht bos met berk en grove den, afgewisseld met open plekken, in dubbele oude houtwallen en bij bebouwing, omzoomd met oude bomen. Ook in dit gebied ontbreekt de soort in opgaand, zwaar loofbos. Landelijk vertoont de trend van de Grauwe Vliegenvanger een dalende tendens (SOVON 1992), maar weerspiegelt bij lange na niet de verdwijning uit het Asserbos.

Het drastisch gedaalde aantal Glanskoppen is in tegenspraak met de toename die elders in Drenthe, maar vooral in de zuidelijke helft van de provincie, wordt gemeld (Provincie Drenthe 1992). De afname komt echter overeen met mijn eigen gegevens uit het Ruige Veld bij Rolde, waar de soort afnam van drie territoria in 1989 naar één in 1992 tot nul in 1993.

Toegenomen soorten

Aan de toename van het aantal Sperwers vergeleken met 1984 moet waarschijnlijk niet teveel waarde worden gehecht. In 1984 werd niet systematisch gezocht naar nesten. Via een "normale" territoriumkartering zijn Sperwers in de regel moeilijk vast te stellen.

De Boomklever is de enige soort die onverbloemd is toegenomen. Deze toename wordt in de hele provincie vastgesteld en is het gevolg van een areaaluitbreiding in noordelijke richting.

De veronderstelling in Grotenhuis (1990) dat "Gezien de habitatvoorkeur en de spectaculaire ontwikkelingen elders in Drenthe, het aantal Appelvinken in het Asserbos anno 1990 wel eens flink hoger kan liggen" blijkt niet op te gaan. De toename van vijf naar zeven territoria is allerminst spectaculair.

Soortbesprekingen

Groene Specht

Beide Groene Spechten werden vastgesteld langs de oostrand van het Asserbos. Deze rand onderscheidt zich van de rest van het bos door de aanwezigheid van zwaar eikenbos in combinatie met enkele graslandjes en gazons.

Op de Zuiderbegraafplaats werd een nieuw uitgehakt hol gevonden in een enorme beuk op zes meter hoogte. Op 16 mei bevatte het nest zeven eieren. Later werd op enkele tientallen meters van de nestboom een dode volwassen Groene Specht gevonden. Of de jongen desondanks zijn uitgevlogen, is niet bekend.

Glanskop

De Glanskop werd alleen in oud eikenbos met een goed ontwikkelde struiklaag vastgesteld. Afgezien van de aantalsafname, komt de verspreiding overeen met die in 1984.

Boomklever

Uit de verspreidingskaart van de Boomklever komt een duidelijk verband met de aanwezigheid van oud loofbos naar voren. Vooral de oudste delen langs de oostrand van het Asserbos zijn dicht bezet. Meerdere, op het oog geschikte plekken, waren in 1993 vrij van Boomklevers. Dit kan betekenen dat er nog ruimte is voor een aantalstoename.

Nesten werden vooral gevonden in april. Vogels met nestmateriaal werden gevolgd en bleken tot mijn verbazing voornamelijk nestkasten binnen te gaan. Maar liefst zeven van de negen gevonden nesten bevonden zich in een nestkast. De resterende twee waren gesitueerd in oude eiken op respectievelijk zeven en twaalf meter hoogte in oude holen van Grote Bonte Specht.

Bij controle van de nesten bleek dat deze waren gebouwd van schilfers denneschors en dorre bladfragmenten. Bij het verlaten van het nest schudt het vrouwtje eens flink met de veren, waardoor het losse nestmateriaal over de eieren glijdt. Door deze gewoonte bleek het onmogelijk om de legselgrootte in natuurlijke holten vast te stellen. In nestkasten ging dat beter, maar mijn nestcontroles op 9 mei waren aan de late kant. De nesten bevatten op die datum respectievelijk: 6 eieren, 8 eieren, 5 jongen van c. 2 dagen, 7 jongen van c. 4 dagen, 7 jongen van c. 6 dagen en 7 jongen van c. 7 dagen. In de laatste nestkast zat het vrouwtje stevig te broeden op een leeg nest. In het vervolg dus vroeger controleren.

Appelvink

Het aantal Appelvinken in het Asserbos viel tegen. Elders in Drenthe worden in regulier produktiebos met lariks, douglas, beuk, en eik grotere aantallen gevonden. Het is daarmee de vraag of oud en gevarieerd bos voor de Appelvink in Drenthe een voorkeursbiotoop vormt. In 1984 was dat waarschijnlijk wel het geval. De Appelvink was toen in produktiebos nog bijzonder schaars.

Summary: The Asserbos, nine years later

The Asserbos, a forest in the city of Assen, partly consists of oak stands up to 350 years old. This type of old forest is rare in the province of Drenthe.

Breeding birds were counted in 1993. A previous count was carried out in 1984. In the meantime some species typical of mature deciduous forests (Nuthatch, Marsh Tit and Hawfinch) increased substantially in Drenthe.

The Nuthatch in the Asserbos increased likewise, from 5 to 19 territories. The Marsh Tit, on the contrary, decreased from 14 to 4 territories and the Hawfinch was more or less stable in numbers.

This partly different development in the Asserbos, as compared to the regional trend, is hard to explain, especially because the habitats of the Asserbos were thought to be optimal for the afore-mentioned species. It seems that the increase of the Marsh Tit is still mostly confined to southern Drenthe, whereas Hawfinches thrive in mixed forest (and not so much in pure deciduous forests).

Literatuur

van Dijk, A.J. 1993. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.
Grotenhuis J.W. 1990. Broedvogelinventarisatie Asserbos 1984. Rapport.
Provincie Drenthe 1992. Natuur in Drenthe. Rapport Provincie Drenthe, Assen.
SOVON 1992. BMP-resultaten 1991. SOVON-nieuws 3 (5): 5-8.

Adres: Muddegoorn 80,
9403 NL Assen

Bijlage 1. Verspreidingskaarten
Distribution maps

Groene
Specht (2)

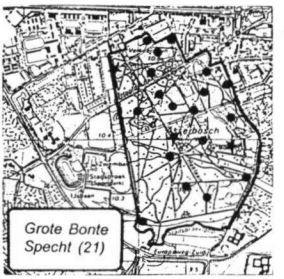
Grote Bonte
Specht (21)

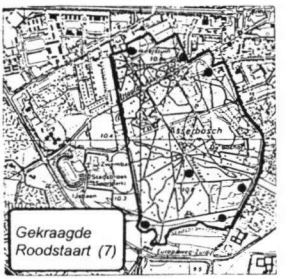
Gekraagde
Roodstaart (7)

Fluiter (2)

Grauwe Vlie-
genvanger (2)

Glanskop (4)

Kuifmees (1)

Boomklever
(19)

Boomkruiper
(40)

Wielewaal
(2)

Appelvink
(7)